

Љубомир Кљакић

ЗАЧАРАНИ СВЕТ

Критика контролисане перцепције (I)

„... Чега има све, Хорацио, на небу и на земљи, то и не слуги умовање
људско...“

„... Из својега се ишчашила зглоба
времена ова...“

„... Иако је то лудило, ипак има метода у њему...“

Вилијем Шекспир: *Хамлет*.*

Колико данас знамо, свест са својим многобројним облицима, са својом још неодгонетнутом природом и непознатим својствима, најсложенија је појава познатог универзума, оне најсложеније структуре коју делимично познајемо.** Наиме, од свих појава за које знамо на скали од минус бесконачног ($-\infty$) до плус бесконачног ($+\infty$), у видљивом и невидљивом делу универзума, свест је она једина појава која поседује и потенцијал да аутономно сазнаје и репродукује ову целину простор-времена. Или да је, исто тако аутономно, доводи у питање, пориче, нарушава њене принципе, нештедимице експлоатише и уништава.

* Viljem Šekspir: Hamlet (Tragedija Hamleta, princa od Danske, The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark), napisano između 1599. i 1601, prvi put postavljeno na scenu 1602, prvi put štampano 1603), preveo: Velimir Živojinović, Viljem Šekspir: Celokupna dela, 1-6, priredili: Borivoje Nedić, Živojin Simić, BIGZ, Narodna knjiga, Nolit, Rad, Beograd 1978, knj. 4, čin I, scena V, str. 43: čin I, scena V, str. 44; čin II, scena II, str. 58.

** У складу са оним методолошким начелом познатом под именом *Окамова оштрица*, *Oscar's razor*, као и због економичности самог текста, овде су по страни остављена сва отворена, претходна, питања од интереса за предмет о коме се расправља. Кључно је – шта је живот? Следствено и – *шта је свест*? С тим у вези, видети напомену 3.

Свест је облик саморефлексије универзума. Свест је облик самодеструкције универзума.¹

1 Проблемом односа свести и универзума, бавио сам се посебно између 1991. и 2003. у оквиру пројекта А.Р.К.А. Архив Кљакић - Академија нова. Центар за истраживање и производњу идеја. Видети, Љубомир Кљакић: *Самосвест или самоуништење. Отворена питања истраживања и пројектовања будућности*, округли сто, А.Р.К.А. Архив Кљакић и Akademia Nova, Кремна на Тари, 21. март 1994, на енглеском, *Self-consciousness or Self-Destruction*, у *Akademia Nova News* No. 1, Beograd, March 1994, p. 1; исти, *Ново мишљење и нова наука. Самосвест о јединству микро и макро космоса и њихових просторновременских структура*, саопштење, округли сто *Самосвест или самоуништење*, Кремна на Тари, 21. март 1994; исти, *The Pelasgian Creation Myth as Starting Point of the New Scientific Paradigm of Human Consciousness*, прва научна конференција *Towards a Scientific Basis of Consciousness*, University of Arizona, Tucson, AZ, USA, April 12-17, 1994, Poster Sesion, April 13, 1994, апстракт у *Consciousness at the Crossroads of Philosophy and Cognitive Science*, Imprint Academic, Thorverton, UK, 1995, p. 126; исти, *Научно трагање: шта је свест? Настала са космосом*, интервју Љ.К. дат Станку Стојиљковићу, *Политика*, Београд, 24. јул 1994, стр. 16; исти, *The Model of the Universe-Consciousness Structure. The New Enlightenment Approach*, мај 1995, саопштење припремљено за *Tucson II Conference on Consciousness*, Tucson, AZ, April 8-13, 1996; уврштено у програм *Poster Sesion III*, April 12, 1996, у оквиру групе *Experiential and Cultural Approaches III (science/epistemology, parapsychology, helth/medicine, altered states, integrative models)*, рад није представљен и није објављен; исти, *Самосвест Универзума. Argumenti za jednu kosmologiju svesti*, у Lj. Rakić, D. Raković, Ђ. Koruga i A. Marjanović - urednici, *Svest: naučni izazov 21. veka. Zbornik radova sa ECPD seminara 27-28. septembra 1996*, ECPD (Evropski centar za mir i razvoj Univerziteta za mir Ujedinjenih nacija), Beograd 1996, str. 47-56; исти, *Self-consciousness of the First Civilisation. The Case of Divine Pelasgians of Balkans*, in D. Raković, Ђ. Koruga - editors, *Cosciousness, Scientific Challenge of 21th Century*, ECPD and Čigoja, Belgrade 1995, 3-25; на српском, *Самосвест прве цивилизације. Случај божанствених Пелазга са Балкана*, у D. Raković, Ђ. Koruga - urednici, *Svest, naučni izazov 21. veka*, ECPD i Čigoja, Beograd 1996, 3-24, верзија на енглеском, поново објављена у *Svest, spavanje, snovi. Čovek između stvarnosti i mašte na pragu 21. veka*, urednik Nikola Ilanković, Institut za psihijatriju Kliničkog centra Srbije, Beograd 1999, 21-46; исти, *The Golden Fleece II. Universe - Consciousness - Civilisation*, in Lj. Rakić, G. Kostopoulos, D. Raković, Ђ. Koruga - editors, *Brain and Consciousness. Proc. of the First Annual ECPD International Symposion on Scientific Bases of Consciousness*, ECPD, Belgrade, 22-23 September 1997, pp. 27-34; превод на српски, *Златно руно II. Универзум - Свест - Цивилизација*, емитовано, Трећи програм Радио Београда, 12. новембра 1997; превод на мађарски, *Arany fleece II. Univerzum - A tudat - Civilizáció*, емитовано, Радио Нови Сад, 14. и 21. јануар 1998; исти, *Prometejev san i svetlost razuma. Fragmenti o značaju snova za kulturnu evoluciju*, у *Svest, spavanje, snovi. Čovek između stvarnosti i mašte na pragu 21. veka*, urednik: Nikola Ilanković, Institut za psihijatriju Kliničkog centra Srbije, Beograd 1999, 79 - 96; усмено саопштено на првој сесiji научно-едукативног скупа *Svest, spavanje, snovi. Čovek između stvarnosti i mašte na pragu 21. veka*, Beograd, Centar Sava, 14-15. oktobar 1999, емитовано, четири дела, Трећи програм Радио Београда, 27 - 30. март 2000; *Будућност и будућност снова*, интегрално, Трећи програ Радио Београда, у оквиру недељног циклуса *Студије будућности Љ. Кљакића*, 24-25. фебруар 2005; исти, *Пето Поље. Астрални поредак као поредак синергије. Свест као својство Универзума и универзална Свест. Универзално и Локално Символично Поље. Триангуларни принцип раста и принцип најмањег дејства. Трансформациона спирала. Монада и централни поредак монаде. Становиште нове просвећености*, емитовано, Трећи програм Радио Београда, четири емисије, 27-30. јуна 2000; такође, заинтересованом читаоцу скрећем пажњу на моје књиге *Oslobađanje istorije I-III*, knj.I, *Početak puta*, Arhiv KJjakić, Beograd, 1993 и *Студије будућности 1987-2004*, (1-274), Библиотека Демократија, Народна књига-Алфа, Београд, 2005...

У свакој секвенци људске историје, у свакој историјској епохи и добу, нека конкретна индивидуална свест, свест неког појединца или неке групе појединаца, увек је била она која је иницијално демонстрирала, или која данас демонстрира, ове потенцијале самореклесије и самодеструкције.

Унутар ових општих релација, одвија се током читаве историје и процес прожимања филозофских и књижевних идеја и дела о коме се расправља и године 2019, на овом заседању Крушевачке филозофско књижевне школе, пуних тридесет година од њеног првог заседања у мају 1989.²

2 Био сам учесник тог првог заседања захваљујући академику Љубомиру Тадићу, који ми је тада, у мају 1989, пријатељски предложио да га, као млађи имењак, одменим у тој прилици. Он сам, напиме, био је спречен другим обавезама да присуствује и учествује у тој расправи. „У студији *Троја и Косово: просторно-временске паралеле и ново декодирање историје*, са којом сам учествовао у раду симпозијума, *Историја и слобода*, одржаног маја 1989. године у Крушевцу поводом 600 година од Косовског боја, говорио сам о „неподношљивој тежини необјашњених чињеница којима смо у простору и времену окружени“. Том приликом позвао сам се и на постојање *Писменице Бела Вода*, култног камена са натписима који је пронађен у ареалу села Бела Вода код Крушевца. Његова старост је процењена на 30.000 година. Фотографија овог објекта красила је каталог туристичких понуда Крушевца, а он се под будним оком житеља Беле Воде, налазио на другом спрату локалног дома културе. Иако је штампа известила о овом налазу, такође и о процени старости овог артефакта (о чему је јавне изјаве давао Радивоје Пешић), тада није био забележен ни један захтев неке научне установе да се овај објекат испита. [На самом крају симпозијума, пре него што је у *Рубиновом* ресторану почео свечани ручак за све учеснике и присутне крушевачке званичнике, књижевник Велибор Лазаревић, почаствовао ме је позивом да му се придружим, са њим посетим Белу Воду и лично видим тамошњу *Писменицу*. Било је то непоновљиво искуство. Љ.К.] У тој студији сам посебно скренуо пажњу на потребу критичког објављивања и студирања радова Лудовика Цријевића Туберона и његових *Коментара* из 1490-1522; рада Винка Прибојевића *De origine successibusque Slavorum* о пореклу, јединству и величини Словена написаног у опозицији према пангерманским учењима тог времена и штампаног у Венецији 1532; Орбиновог *Краљевства Словена* из 1601. године, које је стављено на папски *Index librorum prohibitorum*, па се и у Београду 1969. појавило скраћено за део у коме се говори о словенској историји пре Средњег века; *Хронике* грофа Ђорђа Бранковића [*Хроника (Славеносрпске хронике)*], 2681 страна; Бранковић је своје животно дело писао као политички затвореник аустријског цара од 1689. па све до смрти 1711; до данас ово дело није преведено на савремени српски језик и објављено; имао сам ретку прилику да видим рукопис тог волуминозног рада у Патријаршији СПЦ 1987, када сам као уредник у београдском издавачком предузећу *Рад* планирао да *Хронике* преведемо на савемени српски језик и објавимо; на жалост, читаву ствар онемогућила су неприхватљиво висока потраживања на име ауторских права на чему су, као власници рукописа и наводни носиоци ауторских права, инсистирали надлежни из Патријаршије; тако се годило да је тај пројекат пропао. Љ.К.]; *О старини и распрострањености илирског имена Себастијана Слале Долчија* из 1754; грађе коју је Игњат Ђурђевић припремио за своју *Историју Илирика* и чији је недовољно прецизан опис објављен 1864, а тај материјал до данас није критички реконструисан и учињен доступан јавности; *Dissertatio de praesentia et vetustate linguae Illyricae* [на цитираном месту из 1993. погрешно штампано – *De praesentia et vetustate lingua illirica*, Љ.К.] из 1806; Рајићеве *Историје разних словјанских народова, најпрече Булгар, Хорватов и Серб*; Милоша С. Милојевића, Симе Лукина Лазића, а посебно радове Цвијића, Чајкановића, Дворниковића, Будимира и других. О утврђеним противуречностима

Када је реч о саморефлексији универзума, тај се потенцијал манифестује увек, у свакој епохи људске историје, када нека конкретна индивидуална свест иницијално, први пут, као претходница онога што ће доћи, као авангарда, види, открива, осветљава, сазнаје, артикулише, именује и поставља нову велику слику света или „само“ неке њене појединачне делове – филозофске, математичке, физичке, теолошке, астрономске, етичке, биолошке, социјалне, поетске, уметничке, културне, технолошке, политичке... Разуме се, сасвим у складу са општим начелом неодређености и ако то унутрашње и спољашње, видљиве и невидљиве околности, учине могућим. Временом, ако се и када се догоди да сви нужни и довољни услови у овој ствари буду задовољени, нова велика слика света, или неки од њених аспеката, грана се и умножава, сасвим у складу са геометријом Питагориног дрвета и Троугла Сиерпинског, односно Манделброве фракталне геометрије уопште. Када се то догоди, нова велика слика се осамостаљује, структурира се као самостални ентитет и постаје нови образац, матрица, matrix, нова парадигма, нови мемофонд, Хердеров *Zeitgeist*, дух времена. Следствено, постаје део колективне свести и општи оквир људских заједница у некој конкретној историјској секвенци или читавој једној епохи.

Другим речима, нека конкретна индивидуална свест (појединца, групе) демонстрира својство саморефлексије универзума увек када успе да властито „трнутак“ историјског простор-времена препозна и сажме као тачку концентрације свега што је било и што може бити, па из ове нулте тачке покрене дуги талас догађаја који производе дубоко, структурално преобликовање људског друштва, раст његовог енергетског потенцијала и његово ширење. Последишно, реч је о ширењу самог универзума и расту његовог укупног енергетског капацитета.

Током протеклих неколико деценија, овај ритам догађаја осветлили су из различитих нових перспектива и учинили видљивијим теорија структуре научних револуција Томаса

из *De administrando imperio* Константина Порфирогенита, писао сам у студији *Проблеми интерпретације историје словенске културе на Балкану – један прилог расправи о односу моћи и стваралачке слободе.* [град представљен на научном скупу *Аутохтоност, сеобе, укритања – проблеми идентитета*, конак манастира св. Прохор Пчињски, 8 - 10. јул 1990, Љ.К.] Ljubomir Kljakić: *Oslobođanje istorije*, I-III, knj.I, *Početak puta*, исто, 154.

Куна, теорија самоорганизујућих комплексних система Иље Пригожина и теорија мема и мемофонда Ричарда Докинса (Kun 1962).

Али, свест функционише на широкој скали између знања због љубави према свету и знања због воље за моћ, односно између властитих потенцијала за алтруизам, љубав и добро, што значи између потенцијала за саморефлексију универзума и, са друге стране, потенцијала за самодеструкцију универзума, за агресију, доминацију, уништавање и зло, што значи потенцијала за насилну редукцију универзума на партикуларни, парохијални, затворени и репресивни свет изван простор-времена.

Стога наличје сваког од догађаја саморефлексије целине универзума, она њихова тамна страна која се јасно види, јесте самодеструкција, агресија, насиље, глупост, незнање, доминација, зло и уништавање. Овај потенцијал се током историје оспољава кроз производњу и одржавање поретка редукованог, партикуларног, парохијалног и затвореног света као зачараног света. Стратегије и алати за контролисање перцепције сваког појединачног припадника људске заједнице и свих њих заједно, са апаратима репресије широког спектра, главна су средства са којима се успоставља и одржава зачарани свет као свет догми, лажних представа, халуцинација и привида. Реч је о тамној страни, о злој коби, о мрачном наличју сваког догађаја саморефлексије у историји,

Ову тамну страну историје заступа свака затечена структура власти и моћи или свака структура која претендује на власт и моћ над људима – власт и моћ религије и цркве, државе, партије и корпорације, у свим случајевима затечена или претендентска власт и моћ неке конкретне олигархије или неке групе која настоји да се успостави као олигархија. Током читаве историје, до данас, свака затечена или претендентска структура власти и моћи – религија, црква, држава, партија, корпорација, олигархија – настоји да све људе који су јој потчињени, а нарочито све оне људе који су јој сумњиви или као само потенцијални или као стварни протагонисти саморефлексије, до краја времена задржи унутар своје

ортодоксије и догми редукованог, партикуларног, парохијалног и зачараног света.

Догма и ортодоксија, надзор и контрола, индоктринација, пропаганда и манипулација, политика страха, казна за свако одступање од догме, игнорисање, изолација, маргинализација, екскомуникација, забрана сећања - *damantio memoriae*, уцена, насиље, прогон, тортура, смрт – у многим случајевима реч је о мучеништву чија целовита, светска историја још увек није написана – јесу главни инструменти на које се ослања свака досадашња, и свака данашња, власт и моћ одлучна да свој поредак редукованог, партикуларног, парохијалног, затвореног и зачараног света одбрани и сачува до краја времена.

Ово је историјска константа.³

И зато, када детаљније размотримо постојећу историјску грађу, јасно видимо како на динамику таласне путање историјског тока пресудно утиче динамика односа између оних који без обзира на личну жртву излазе из поретка ортодоксије и покрећу структуралне промене историјског простор-времена и оних који свим средствима бране дотадашњи, стари поредак власти и моћи.

Као идеалан историјски модел, све димензије историјске константе о којој је реч, нарочито уверљиво представља и потврђује Питагора (око 570 - око 495 п.н.е). Прогоне и репресију против Питагоре, његових идеја и припадника његовог Савеза, покренуо је године 510. п.н.е. олигарх Килон, вођа анти-питагоровачке, контрареволуционарне завере у Кротону, највећој хеленској колонији у Великој Хелади, (грч. Μεγάλη Ἑλλάς [Megálē Hellás], лат. Magna Graecia, итал. Magna Grecia) у данашњој Калабрији, на југу Апенинског полуострва.⁴

3 Као детаљан приручник за препознавање, хватање, ислеђивање, мучење и кажњавање „вештаца“, „вештаца“, свих који се баве „чаробњаштвом“ и свих других *јеретика* уопште, ову константу су, у складу са булом *Summnis desiderantes affectibus* папе Инокентија VIII од 9. децембра 1484, веома учено и систематично, као модел, образац, матрицу, matrix за будуће векове, кодификовала два немачка клерика већ године 1486, на самом почетку епохе модерног времена. Видети, Heinrich Krammer & James Sprenger: *Malleus Maleficarum* [уобичајено се преводи као *Вештачји чекић, Чекић за вештаце*], 1486, Translated from the Latin by Montague Summers, Introductions by Dennis Wheatley, Montague Summers, [first published 1928], Arrow Books Ltd., London, 1973.

4 Видети, Jamblih: *Pitagorin život*, 3-4. век, превод s грчког i поговор dr Milan Tasić, Dereta, Beograd, 2012; Hermann Diels: *Pred Sokratovci. Fragmenti*, 1974, I-II, превели Zdeslav Dukat, Veljko Gortan, Stjepan Hosu, Antun Slavko Kalenić, Jure Kaštelan, Ratimir Mardešić, Darko Nvaković,

Са различитим интензитетом, у различитим облицима и према различитим актерима, ова репресија против заступника идеја које је иницијално артикулисао Питагора, траје све до данас, дакле већ 2.500 година.

За објашњење ове појаве имамо да захвалимо Берtrandу Раселу. „Питагора је био интелектуално један од најзначајнијих људи који су икада живели...“ (курзив, Љ.К.), каже Расел у својој Историји западне филозофије. (Rasel 1945, 49).

Аргументе у прилог закључка о Питагорином тако изузетном историјском статусу Расел наводи на истом месту:

„Спој математике и теологије, који је почео с Питагором, карактерише религиозну филозофију у Грчкој, у средњем веку, и у модерно доба све до Канта. Пре Питагоре орфизам је био аналоган азијским мистеријским религијама. Али код Платона, св. Августина, Томе Аквинског, Декарта, Спинозе и Лајбница постоји једно дубље прожимање религије и резоновања, моралних стремљења и логичког дивљења за оно што је бескрајно, а то долази од Питагоре и одваја интелектуализирану теологију Европе од изразитог мистицизма Азије. Тек је недавно било могуће јасно рећи где је Питагора погрешно. Колико је мени познато, ниједан човек није извршио толики утицај у области мисли. Ово кажем стога што, када проанализирамо све оно што нам се чини као платонизам, налазимо да је то у суштини питагорејство. Од Питагоре потиче целокупна замисао о вечитом свету који се открива интелекту, а не чулима. Да није било њега, хришћани не би мислили да је Христос Реч. Да није било њега теолози не би тражили логичке доказе о богу и бесмртности. Све ово налази се прећутно садржано у учењу Питагорином...“ (Rasel 1945, 56).

Као и универзум, свест је индивидуални, зато и релативно аутономни мета-простор у коме се и посредством кога се – као, уосталом, и у индивидуалном мета-простору самог универзума – може интегрисати и интегрише видљиви и невидљиви свет свега што је постојало, свега што постоји и свега што може

Damir Salopek, Milivoj Sironić, Dubravko Škiljan, predgovor napisao i predgovor preveo Branko Bošnjak, Filozofska biblioteka, Naprijed, Zagreb 1983, као и бројне друге релевантне радове од интереса за Питагору, његове идеје и његов утицај.

постојати са свим својим посебним историјама и целокупном општом историјом, дакле целина универзалног мета-простора.

Свест је индивидуални мета-простор кореспондентан и комплементаран са индивидуалним мета-простором универзума. И обрнуто, индивидуални мета-простор универзума је комплементаран и кореспондентан са индивидуалним мета-простором свести. Унутар овог односа комплементарности и кореспондентности, оба индивидуална мета-простора су један другом истовремено и узрок и последица. Реч је о својствима једног и јединственог света.⁵

Још дубље разумевање ове релације омогућава Шредингерова једначина таласне функције из 1925-1926. која сугерише закључак да је реалност заправо реалност више истовремених, паралелних историја, дакле мултиверзум, мета-универзум, метаверзум.⁶

5 О неким димензијама концепта *мета-простора*, али и концепта *мултиверзума* на који се концепт *мета-простора* ослања, в. Љубомир Кљакић: *Мета-простор кризе и мета-политика обесправљених*, рад написан за научни скуп *Стратегије развоја и економске сарадње малих земаља у условима глобализације и регионалних интеграција*, у организацији Академије наука и умјетности Републике Српске, АНУРС и Српске академије наука и уметности, САНУ, Бања Лука 16-17. новембар 2017; објављено, Радио Београд, Трећи програм, два дела, 12-13. април 2018; часопис *Национални интерес*, год. XV, vol. 35, Београд, бр. 2/2019, 109-133, <https://doi.org/10.22182/ni.3522019.6>, DOI: <https://doi.org/10.22182/ni.3522019.6>; такође у е-облику, Academia.edu (San Francisco, CA), https://www.academia.edu/39613907/Ljubomir_Kljaki%C4%87.META_PROSTOR_KRIZE_I_META_POLITIKA_OBESPRAVLJENIH; исти, *Мета-простор кризе и мета-политика обесправљених у Развој малих земаља у условима глобализације* (1-788), Зборник радова [са горе наведеног научног скупа], Академија наука и умјетности Републике Српске. Научни скупови. Књига XLVII. Одјелјење друштвених наука. Књига 42, Редактори: академик Часлав Оцић, САНУ, проф. др Рајко Томаш, дописни члан АНУРС, Бања Лука, 2019, 571-588.

6 У *Мета-простор кризе...*, проблем мултиверзума, мета-универзума, метаверзума, представио сам овако: „Доследно у складу са импликацијама Шредингерове једначине таласне функције⁽¹⁵⁾ која реалност описује као реалност више истовремених, паралелних историја, дакле као *мултиверзум*, *мета-универзум*, *метаверзум*,⁽¹⁶⁾ и наш ‘задати’, ‘непроменљиви’ и ‘вечни’ *образац*, *матрица*, *matrix* капитализма, нашу *експоненцијално растућу реалност*, структурирају три опште, истовремене историје. Зато и *експоненцијално растућу реалност* можемо визуелизовати као наш локални, терестријални *мултиверзум*. Уистину, она то и јесте. Људски свет је локална манифестација *мултиверзума*, локални терестријални *мултиверзум*. Наша људска стварност је локални терестријални *мултиверзум* зато што дословно сваки њен облик, релација, агрегатно стање и манифестација, истовремено постоји као:

- апстрактни и конкретни облик невидљивог света квантне физике и њених парадоксалних закона као услова и градивног предива сваког облика постојања;
- апстрактни и конкретни облик видљивог света физичке реалности са свим њеним законима, међу којима концепт *вишеспратне* историје – *структурна*, *конјунктурална*, *догађајна* историја, њихове таласне путање и ритмови кретања – играју пресудно важну улогу;
- апстрактни и конкретни облик видљивог и невидљивог артифицијелног света који је кроз поступак универзалне математичке квантификације и редукције са његовим дигиталним

Зато (и) у случају кореспондентности и комплементарности наша два индивидуална мета-простора – мета-простор свести, мета-простор универзума – имамо заправо посла са релацијама између два кореспондентна и комплементарна мултиверзума. Комплексна спирална структура два индивидуална мета-простора ова два мултиверзума, са бескрајним мноштвом њихових слојева, међусобних релација и димензија која се самоорганизује као структура блиско пакованих сфера - *close packing of spheres*, јесте слика која апроксимативно рефлектује геометрију овог стања ствари.⁷ Фибоначијев низ са Златним пресеком, математички је облик регулационих принципа свих димензија, облика и релација ове структуре.⁸

кодovima, алгоритмима и финансијализацијом трансформисан у терестријалну манифестацију бескрајног простора могућности света ирационалних бројева и релација који је „смештен“ између пара **0** и **1**. Ово су *општа својства* наше експоненцијално растуће реалности. Захваљујући њима, растућа реалност истовремено постоји и као један и као три света – квантна, физичка и артифицијална реалност као интегрисана, невидљива и видљива, апстрактна и конкретна, стварност једног света.“ В. Љубомир Кљакић: *Мета-простор кризе и мета-политика обесправљених*, исто, 577, такође и садржај напомена 5 и 16 уз цитат на овом месту.

7 R. Buckminster Fuller in collaboration with E. J. Applewhite: *Synergetics. Explorations in the Geometry of Thinking*, Macmillan Publishing Co. Inc. New York, 1975, 1979; Amy C. Edmondson *A Fuller Explanation: The Synergetic Geometry of R. Buckminster Fuller*, Birkhauser Boston, Inc., Cambridge, MA, 1986; J.H. Conway & N.J.A. Sloane: *Sphere Packings, Lattices and Groups*, 1988, Springer-Verlag New York, Inc. 1999; Stephen Wolfram: *A New Kind of Science*, Wolfram Media, Inc., Champaign, IL, USA, 2002; Daniel López-Pérez, editor with contributions by Alejandro Zaera-Polo and Stan Allen: *R. Buckminster Fuller - World Man*, Princeton University School of Architecture and Princeton Architectural Press, New York, 2014; Jonathon Keats: *You Belong to the Universe. Buckminster Fuller and the Future*, Oxford University Press, New York, 2016...

8 Pavel Florenski: *S one strane vizije*, 1904-1905-1915, izabrала i prevelа Nada Uzdac, Službeni glasnik, Beograd, 2008; Matila Gika: *Filozofija i mistika broja*, 1952, prevod i predgovor Branimir Šešelja, Književnа zajednica Novog Sada, Novi Sad, 1987; Alfred Nort Vajthed: *Nauka i moderni svet*, 1953, preveo Aleksandar I. Spasić, Biblioteka Sazvežđa, Nolit, Beograd, 1976; Devid Bom: *Uzročnost i slučajnost u savremenoj fizici*, 1957, preveo dr Đorđe Živanović, Biblioteka Sazvežđa, Nolit, Beograd, 1972; Verner Hajzenberg: *Fizika i metafizika*, 1969, prevelа Vera Stojić, Biblioteka Sazvežđa, nolit, Beograd, 1989; Zvono Marić: *Ogled о fizičkoj realnosti*, Biblioteka Sazvežđa, Nolit, Beograd, 1986; Милутин Борисављевић: *Златни пресек и други есеји*, избор и предговор др Зоран Маневић, Српска књижевна задруга (СКЗ), Beograd, 1998; Čarls Sife: *Nula. Istorija opasnih ideja*, 2000, prevelа Sladana Milinković, Stylos, Novi Sad, 2007; Keith Devlin: *The Language of Mathematics. Making the Invisible Visible*, 1998, W. H. Freeman and Company, New York, 2000; Mario Livio: *The Golden Ratio. The Story of Phi, the World's Most Astonishing Number*, Broadway Books, New York, 2003; *The Dark Universe: Matter, Energy and Gravity. Proceedings of the Space Telescope Science Institute Symposium, held in Baltimore, Maryland, April 2-5, 2001*, Edited by Mario Livio, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo, 2003; Mario Livio: *The Equation That Couldn't Be Solved. How Mathematical Genius Discovered the Language of Symmetry*, Simon & Schuster, New York-London-Toronto-Sydney, 2006; Vlatko Vedral: *Dekodiranje stvarnosti. Univerzum kao kvantna informacija*, 2010, preveo Goran Skrobonja, Laguna, Beograd, 2014; Lorenс M. Kraus: *Čitav svemir ni iz čega. Zašto postoji nešto а ne ništa*, pogovor Ričard Dokins, 2012, preveo Milan Perić, Macmillan, Beograd, 2015; Keith Devlin: *Finding Fibonacci. The Quest*

Током читаве познате историје човечанства, мета-простор људске свести, простор језика, мишљења, идеја и знања, јесте, дакле, (и) мета-простор сусрета, интегрисања и међусобних утицаја филозофије и књижевности.

То је тако јер свака апстрактна или конкретна структура – информација, енергија, материја, манифестација, мисао, догађај, кретање, агрегатно стање, објекат, облик, релација, димензија – на скали од минус бесконачног ($-\infty$) до плус бесконачног ($+\infty$), у видљивом и невидљивом делу спектра и без обзира на своју квантитативну величину, садржи целину своје посебне, али и опште историје која је омогућила да се уопште структурира, прво као могућност и као вероватноћа, а затим, у складу са деловањем нужних и довољних услова, као ентитет. Садржи, дакле, читаву прошлост, садашњост и све могуће и вероватне будућности и неодређености своје посебне и опште егзистенције.

Позната природа учинила је то да, осим ње саме, још и мета-простор људске свести, мета-простор језика мишљења, идеја и знања, такође поседује потенцијал да производи, обнавља, одржава, репродукује, мултипликује и рефлектује ово стање чињеница. Отуда следи још и то да је свака, било која структура, сваки било који апстрактни или кретни ентитет или потенција заправо онај Борхесов алеф који „садржи све тачке“⁹ у прошлости, садашњости и будућности.

Ако на трагу ове Борхесове слике – иако сâм Борхес ентитет алеф види као један једини, самостални и непоновљиво ексклузивни облик – а са ослонцем на данас расположива знања, замислимо и визуелизујемо образац, матрицу, *matrix*, познатог мултиверзума људске историје – па тако и свих манифестација, облика, могућности и вероватноћа људске историје – онда можемо видети да је и сâм мултиверзум људске

to Rediscover the Forgotten Mathematical Genius Who Changed the World, Princeton University Press, Princeton and Oxford, UK, 2017; Mario Livio: *Is God A Mathematician*, Simon & Schuster, New York-London-Toronto-Sydney, 2019...

9 Jorge Luis Borges: *Sabrana djela 1923 - 1982*, I-VI, Marko Grčić: „Borges, čuvar knjiga“, pogovor, prevodi i prepevi sa španjanskog: Karlo Budor, Albert Golstein, Marko Grčić, Joran Jelić, Mario Kinel, Edita Marjanović, Tonko Maroević, Senka Matković, Nikola Miličević, Mirjana Polić-Bobić, Milivoj Telečan, Gordana Tintor, Anita Vrsaljko, GZH, Zagreb, 1985; „Aleph“, u zbirci priča *Aleph* (1949), knj. III (1944-1952), preveli: Milivoj Telečan, Marko Grčić, Albert Goldstein, s. 87.

историје такође један алеф простор која „садржи све тачке“ у прошлости, садашњости и будућности.

То је људски мета-простор, мета-сфера. Ово с тог разлога што је овде реч о сферно структурираној спирали која одређује унутрашњи и спољашњи облик тог мета-простора, мета-сфере сасвим у складу са геометријом и ритмом универзалног трансформационог образаца, матрице, матриха на скали од минус бесконачног ($-\infty$) до плус бесконачног ($+\infty$).¹⁰

Реч је о апстрактној слици која представља неизмерно комплексну, самоорганизујућу, разуме се динамичку, историчну структуру, облик, ентитет, систем који је, сасвим у складу са важењем општих закона мултиверзума (информација, енергија и материја, стрела времена, први и други закон термодинамике, четири силе, друго), такође и нарочит облик таласног кретања.

Као неизмерно комплексни, самоорганизујући и динамички систем, овај мета-простор, мета-сфера људске историје, вертикално је стратификована као троспратна структура (догађајна, коњукурална, структурална историја)¹¹ са порозним, флуидним границама између ових релативно аутономних „спратова“ и, такође, са порозним, флуидним границама између сваког од облика, агрегатних стања и кретања који су унутрашње, конститутивне манифестације ових „спратова“, њихов унутрашњи „садржај“. Отуда и онај

10 Djuro Koruga, Stuart Hameroff, James Withers, Raulf Loutfy, Malur Sundereshan: *Fullerene C60. History, Physics, Nanobiology, Nanoteshnology*, North-Holland, Amsterdam - London - New York - Tokyo, 1993. Такође, напомена 5, нарочито: *The Model of the Universe-Consciousness Structure. The New Enlightenment Approach*, исто; *Peto Polje. Astralni poredak kao poredak sinergije. Svest kao svojstvo Univerzuma i univerzalna Svest. Univerzalno i Lokalno Simboličko Polje. Triangularni princip rasta i princip najmanjeg dejstva. Transfromaciona spirala. Monada i centralni poredak monade. Stanovište nove prosvetčenosti*, исто.

11 О концепту „вишеспратне историје“ дела Ђанбатиста Викоа, Жила Мишлеа, Вука Караџића, Карла Маркса, француске школе *Анала*, нарочито Фернана Бродела и теоретичара светског система уопште итд. Видети, на пример, Giambattista Vico: *Načela nove znanosti. O zajedničkoj prirodi nacija (Principi di scienza nuova. D'intorno alla comune natura dela nazioni...)*, 1744, Prevele sa italijanskog Tatjana Vujašinović-Roić i Sanja Roić, Prevodilačke beleške Sanja Roić, Predgovor Tatjana Vujašinović-Roić, Naprijed, Zagreb, 1982; Фернан Бродел: *Стуси о историји*, 1969, превели Бранко Јелић, Иванка Павловић, Ксенија Јовановић, Андреј Митровић „Историјски списи Фернана Бродела“, поговор, СКЗ, Београд, 1992; 1994; Питер Берк: *Француска историјска револуција. Школа Анала 1929-1989*, 1989, превео Бранко Момчиловић, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци-Нови Сад, 2011...

тако ексцентричан феномен као што је то акаузална каузалност и синхронизитет као његова видљива манифестација.¹²

Следствено, сви облици репродукције и сви облици перцепције једног таквог система хоризонтално су структурирани као три релативно аутономна тока догађаја такође интегрисана у облику спирале, сасвим прецизно у облику троструке спирале и њеног ритма таласног кретања. Интегрисане као трострука спирала људске историје ове три спирале – разуме се, свака са својом посебном, релативно аутономном историјом, свака са својим посебном, релативно аутономном партируром ритмичког кретања – јесу:

1. Потенцијал људске слободе, што значи потенцијал слободне људске свести, имагинације, интуиције, креативности и слободног критичког мишљења, потенцијал саморефлексије универзума.
2. Потенцијал порицања људске слободе, што значи потенцијала за насилну редукцију универзума на партикуларни, парохијални и затворени свет, потенцијал за самодеструкцију, агresiју, уништавање и зло који се током историје оспољава као производња и одржавање репресивних поредака зачараних светова контролисане перцепције.
3. Друштвени односи, односи моћи и власти у које људи ступају и којима су потчињени независно од своје воље у процесу продукције и репродукције властите индивидуалне и друштвене егзистенције током историје

12 Расел, не једини, зато и каже: „... У једном извесном тренутку, најкасније у току VI века, Хомерове песме фиксиране су у њиховом садашњем облику. Исто тако у току VI века почела је и грчка наука, философија и математика. Истовремено, у другим крајевима света одиравали су се догађаји од великог значаја. Конфучије, Буда и Зороастар, уколико су постојали, вероватно припадају овом веку...“ Bertrand Rasel: *Istorija Zapadne filozofije*, исто, 33. О VI века п.н.е., Карл Сеган мисли као и Расел: „Шесто столеће пре нове ере представљало је доба изузетних интелектуалних и духовних превирања широм планете. То не само што је било време Талеса, Анаксимандра, Питагоре и других Јоњана, него и раздобље египатског фараона Нехоа, по чијем је налогу опловљена Африка, затим Заратрустре у Персији, Конфучија и Лао Цеа у Кини, јеврејских пророка у Израелу, Египту и Вавилону, као и Готама Буда у Индији. Тешко је појмити да су све те појаве биле међусобно потпуно неповезане.“ Карл Сеган: *Космос*, 1980, превод Зоран Живковић, Отокар Кершовани, Ријека, 1983, 182-183. О акаузалној каузалности и синхронизитету, С.Г. Јунг и В. Паули: *Tumačenje prirode i psihe* (С.Г. Јунг: *Sinhronicitet: načelo nezročnoг povezivanja*, W. Pauli: *Utjecaj arhetipskih ideja na Keplerovu znanstvenu teoriju*), 1970, превод Ingeborg Schmidt, Globus-Prosvjeta, Zgreb, 1989.

где се наизменично смењују манифестовани потенцијали спирала 1 и 2.

Реч је, дакле, о свим конкретним манифестацијама и свим конкретним облицима противуречности, напетости, конфликта и динамике који се у људској историји успостављају између два крајње удаљена пола таквог тока ствари. На једном полу то је потенцијал људске слободе, што значи потенцијал слободне људске свести, имагинације, интуиције, креативности и слободног критичког мишљења, а на другом, то је потенцијал укидања, негирања, ограничавања и надзирања људске слободе, што значи потенцијал контролисане перцепције и репресије.

Динамику, ритам и својства међусобних релација ова два спирална тока пресудно одређује оно основно, базично, темељно, интегративно таласно кретање, она трећа спирала која је облик манифестовања стварног карактера друштвених односа, стварног карактера друштвене моћи и власти у које људи ступају и којима су потчињени независно од своје воље у процесу продукције и репродукције властите индивидуалне и друштвене егзистенције током историје.¹³

13 Видети, Piko dela Mirandola: *Govor o dostojanstvu čoveka*, 1486, sa latinskog preveo, latinski izvornik priredio, uvod i beleške napisao Sinan Gudžević, predgovor napisao Ljubomir Tadić, Filip Višnjić, Beograd, 1994; Etjen de la Boesi: *Rasprava o dobrovoljnom ropstvu*, 1548 - 1549, sa pogovorom Kloda Lefora, preveo, priredio i predgovor napisao Ivan Vejvoda, Filip Višnjić, Beograd, 1986; Gistav Le Bon: *Psihologija gomila*, 1895, [prvo izdanje na srpskom 1896, више издања после 1920, Ј.К.] prevela: Aleksandra Mančić, Branko Kukić Gradac, Čačak - Beograd, 2007; Wilhelm Reich: *Masovna psihologija fašizma*, 1933, preveli Nadežda i Žarko Puhovski, *Revolucija seksualnosti ili "seksualna revolucija"* (*Paralipomena uz prijevode djela djela Wilhelma Reicha*), predgovor Žarko Puhovski, Mala edicija Ideja, Posebno izdanje časopisa "Ideje", Beograd, 1973; Erich Fromm: *Bekstvo od slobode*, 1942, preveli Slobodan Đorđević, Aleksandar I. Spasić, predgovor Ljuba Stojić, Biblioteka Sazvežđa, Nolit, Beograd, 1973; Vilhelm Rajh: *Čuj mali čoveče!*, 1946, prevela Duška Pavlović, Radio B92, Beograd, 1997; Max Horkheimer, Theodor Adorno: *Dijalektika prosvetiteljstva. Filozofijski fragmenti*, 1947, prijevod i pogovor Nadežda Čačunović-Puhovski, Veselin Masleša, Sarajevo, 1974; Hana Arent: *Izvori totalitarizma*, 1950, prevod Slavica Stojanović, Aleksandra Bajazetov-Vučen, Feministička izdavačka kuća 94, Beograd, 1998; Elias Canetti: *Masa i moć*, 1960, prevod: Jasenka Planinić, GZH, Zagreb, 1984; Dejvid Risman: *Usamljena gomila. Studija o promeni američkog karaktera*, 1969, prevela Olivera Stefanović, predgovor Zagorka Pešić-Golubović - *Savremena Amerika u svetlu karakterološke analize Dejvida Rismana*, Biblioteka Sazvežđa, Nolit, Beograd, 1965; Guy Debord: *Društvo spektakla*, 1967, prevod, priprema i prateći tekstovi Aleksa Golijanin, blok 45 [anarhija/blok 45], Porodična biblioteka #5, Beograd, 2003; Hana Arent: *Istina i laž u politici*, [*Istina i politika*]1964, [*Laž u politici*] 1971, preveli Kosta Čavoški, Danilo Basta, predgovor Ivan Vejvoda, Filip Višnjić, Beograd, 1994; David Cooper: *Psihijatrija i antipsihijatrija*, 1971, prevela dr Ljiljana Bastaić, Naprijed, Zagreb, 1987; Erich Fromm: *Anatomija ljudske destruktivnosti*, I-II, 1973, preveli Gvozden Flego, Vesna Marčec-Beli, Naprijed, Zagreb, 1986; Мишел Фуко: *Надзирати и кажњавати. Настанак затвора*, 1975, превела Ана А. Јовановић, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци - Нови Сад, 1997; Ginter Anders: *Zastarelost čoveka. O razaranju života u doba treće industrijske revolucije*, 1980,

Већ је речено да ортодоксију, каноне и догме контролисане перцепције током историје обликује, профилише и усмерава свака хијерархија моћи и власти сваке религије, државе, партије и корпорације, власт и моћ сваке олигархије.

1. Свака контролисана перцепција производи зачарани свет халуцинација, илузија и привида будући да представља системско и систематско мистификовање, изопачавање и сакривање истине о стварном карактеру друштвених односа, о својствима и релацијама сваког облика власти, моћи, хијерархије, доминације, експлоатације и субјугације у људској историји. О томе сведочи богати архив *prima facies* докумената сакупљених за протеклих сса. 6.000 година записане историје човечанства која је стигла до наше времена.¹⁴

prevela Olga Kostrešević, Biblioteka Sazvežđa, Nolit, Beograd, 1985; Edward S. Herman and Noam Chomsky: *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*, 1988, With a new afterword by Edward S. Herman, The Bodley Head Random House, London, 2008; Мишел Фуко: *Рађање биополитике. Предавања на Колеж де Франсу 1978-1979*, 2004, са француског превели: Бојана Новаковић, Горана Мијић, Бојан Стефановић, Јелена Михаиловић, Марко Божић, Светови, Нови Сад, 2005...

14 Видети, Giambattista Vico: *Načela nove znanosti. O zajedničkoj prirodi nacija (Principi di scienza nuova. D'intorno alla comune natura dela nazioni...)*, 1744, Prevele Tatjana Vujasinović-Roić i Sanja Roić, prevodilačke beleške Sanja Roić, predgovor Tatjana Vujasinović-Roić, Naprijed, Zagreb, 1982; Henry Charles Lea: *A History of the Inquisition of the Middle Ages*, I-III, 1888, Russell & Russell, New York, 1955; Joseph Mazzini Wheeler: *A Biographical Dictionary of Freethinkers of All Ages and Nations*, 1889, Kessinger Publishing LLC, Rare Reprints, Whitefish, MT (Montana), 2007; Хаџи Т. (Тодор) Димитријевић: *Писменост Академије наука*, Књига I, Штампарија „Привредни преглед“, Београд, 1936; Bertrand Russell: *Power: A New Social Analysis*, 1938, Routledge Classics, Routledge, London - New York, 2004; Joseph McCabe: *A Biographical Dictionary of Ancient, Medieval, and Modern Freethinkers*, Haldeman-Julius Publications, Girard, Kansas, 1945, re-publish, Literary Licensing LLC, Whitefish, MT (Montana), 2013, доступно: www.Abika.com, The SecularWeb, https://infidels.org/library/historical/joseph_mccabe/dictionary.html; Jacques Le Goff: *Intelektualci u srednjem vijeku*, 1957, prevela: Nada Grujić, GZH, Zagreb, 1982; Norman Cohn: *The Pursuit of the Millenium. Revolutionary Millenarians and Mystical Anarchists of the Middle Ages*, 1957, Pimlico. Random House, London, 2004; Ernst Bloch: *Princip nada*, I-III, 1959, preveo Hrvoje Šarinić, predgovor Gajo Petrović, redaktor Ljubomir Tadić, Naprijed, Zagreb, 1981; Frances A. Yates: *Giordano Bruno and the Hermetic Tradition*, Routledge and Kegan Paul, London, 1964; Isaija Berlin: *Četiri eseja o slobodi*, 1969, prevele Vesna Danilović i Slavica Miletić, Biblioteka Sazvežđa, NOLIT, Beograd, 1992; Eugen Werber: *Kršćanstvo prije Krista?*, Liber, Zagreb, 1972; Frances A. Yates: *The Rosicrucian Enlightenment*, 1972, Routledge & Kegan Paul, London - New York, 2002; Kurt Rudolph: *Gnosis. The Nature & History of Gnosticism*, 1977, Harper San Francisco A Division of Harper Collins Publisher, New York, 1987; *The Nag Hammadi Library*, Revised Edition, Translated and introduced by members of the Coptic gnostic library project of the Institute for Antiquity and Christianity, Claremont, California, General Editor: James M. Robinson, 1978, Harper Collins Publishers, New York, 1990; Isaija Berlin: *Against the Current. Essays in the History of Ideas*, 1979, Edited by Henry Hardy, With an Introduction by Roger Hausheer, Pimlico, ad imprint of Random House, London, 1997; *Kumranski rukopisi iz pačina kraj Mrtvog mora*, Tekstove izabrao i sa izvornika preveo, objašnjenja, predgovor i rečnik

2. Током читаве историје излазак, излазак из зачараног света, изласке из зачараних светова, халуцинација, илузија и привида обезбеђује потенцијал људске слободе, што значи потенцијал слободне људске свести, имагинације, интуиције, креативности и слободног критичког мишљења. Током историје, први који су отварали врата за излазак из клопке зачараног света, показивали пут и постављали темеље људског ослобађања, били су они мислиоци, филозофи, уметници и научници, у сваком случају појединци, који су, захваљујући својим моралним врлинама, свом таленту, имагинацији и знању због љубави према свету, не захваљујући знању због воље за моћ, демонстрирали пун капацитет људске слободе и слободног мишљења у свом времену. Аменхотеп IV, Питагора, Хипатија из Александрије, Ђордано Бруно и други одличници парадигматични су примери у овој ствари. О томе, такође, сведочи богати архив *prima facies* докумената који су сакупљени за протеклих сса. 6.000

napisao Eugen Verber, predgovor Dr Branko Bošnjak, BIGZ, Beograd, 1983; *The Other Bible. For the First Time in One Volume Ancient Alternative Scriptures - Gnostic Gospel, Dead Sea Scrolls, Visionary Wisdom Texts, Christian Apocryphia, Jewish Pseudepigrapha, Kabbalah*, Edited with Introduction by Willis Barnstone, Harper San Francisco A Division of Harper Collins Publisher, New York, 1984; Jonathon Green and Nicholas J. Karolidis: *Encyclopedia of Censorship*, New Edition, 1990, Facts On File, Inc., New York, 2005; *Censorship. A World Encyclopedia*, Vol. 1-4, Editor Derek Jones, 2001, Routledge, Abington, Oxon, UK-New York, 2015; Noam Chomsky: *Understanding Power. The Indispensable Chomsky*, Edited by Peter R. Mitchell and John Schoeffel, Vintage Books, London, 2003; G. R. Evans: *A Brief History of Heresy*, Blackwell Publishing Ltd, Malden, MA, US, Oxford, UK, Carlton South, AUS, 2003; *Revolutionary and Dissent Movements of the World*, Edited by Bogdan Szajkowski, Assistant Editor: Florence Terranova, 4th edition, John Harper Publishing, London, 2004; David Renton: *Dissident Marxism. Past Voices for Present Times*, Zed Books Ltd, London & New York, 2004; Scott Lucas: *The Betrayal of Dissent. Beyond Orwell, Hitchens and the New American Century*, Pluto Press, London - Sterling, VA, US, 2004; *Dissent in Dangerous Times*, Edited by Austin Sarat, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 2005; Guido Giacomo Preparata: *The Ideology of Tyranny. Bataille, Foucault, and the Postmodern Corruption of Political Dissent*, Palgrave MacMillan, New York - Houndmills, Hampshire, England, 2007; Elton T. E. Barker: *Entering the Agon. Dissent and Authority in Homer, Historiography and Tragedy*, Oxford University Press Inc., New York, 2009; *The Verso Book of Dissent. From Spartacus to the Shoe-Thrower of Baghdad*, Preface by Tariq Ali, Edited by Andrew Hsiao and Audrea Lim, Verso Book, London - New York, 2010; *Beyond Catholicism. Heresy, Mysticism, and Apocalypse in Italian Culture*, Edited by Fabrizio De Donno and Simon Gilson, Palgrave MacMillan, New York, 2014; Junqing Wu: *Mandarins and Heretics. The Construction of "Heresy" in Chinese State Discourse*, Koninklijke Brill nv, Leiden, The Netherlands, 2017; Jennifer Kolpacoff Deane: *A History of Medieval Heresy and Inquisition*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham - Boulder - New York - Toronto - Plymouth, UK, 2017...

година записане људске историје а који су нам данас доступни.¹⁵

Током целокупне записане повести човечанства, контролисана перцепција има за циљ да у простору стварне историје убеди људе како истина о њиховом животу није оно што виде, осећају и знају, њихово непосредно, лично и заједничко људско искуство, него да је истина онај халуцинатни свет илузија и привида, она представа, она изврнута и лажна слика њиховог живота коју са армијама својих агената као зачарани свет производе и одржавају структуре моћи и власти (религија, држава, партија, корпорација, олигархија).

Наиме, армије агената власти и моћи настоје кроз историју да овековече сваку структуру доминације, експлоатације и субјугације тако што производе халуцинантни свет илузија и привида, одржавају га и тврде да је управо тај зачарани свет владајућих илузија и привида једини могући фактицитет људске осетилне реалности, да је то онај коначно досегнути најбољи од свих светова и, најзад, сам крај историје.

Данас, под општим претпоставкама модерног светског система,¹⁶ а то значи већ 500 година од „дугог 16. века“ или можда и читавих 800 година ако његов „почетак“, такође с ваљаним разлозима, лоцирамо у 12-13. век, све ово одиграва се унутар координата капитализма, односно капиталистичког начина производње и мистификованих, зачараних, друштвених односа који он репродукује. Све тајне и мистерије данашњег зачараног света контролисане перцепције, све догме његове ортодоксије, решавају се и откривају када пођемо од ове чињенице.

Уосталом, све главне тајне и све главне мистрије данашњег зачараног света већ су увелико решене и откривене:

1. „Капитал – профит (предузетничка добит плус камата), земља – земљишна рента, рад – најамнина, ово је тројни облик у коме су обухваћене све тајне друштвеног процеса производње.“¹⁷

15 Видети напомене 14 и 15.

16 Видети, Imanuel Volestin: *Moderni svetski sistem* (1-4), I-II, preveo Slobodan Divjak, predgovor Ljubomir Kljakić - *Magnum opus Imanuela Volestina* (I, IX - XXII), CID, Podgorica, 2012.

17 Karl Marx, Fridrich Engels: *Dela*, MED, 1- 46, Institut za međunarodni radnički pokret -

2. „... Капитализам је чисти религиозни култ, можда најекстремнији који је икада постојао.“¹⁸

3. „Одавно је демократија изједначена са капитализмом, а капитализам је изједначен са Богом.“¹⁹

Разуме се, откривена је и она највећа тајна и разрешена је она највећа мистерија данашњег зачараног света.

Prosveta, Beograd 1968-1979; Karl Marx: *Kapital. Kritika političke ekonomije*, Treći tom, Knjiga III, *Celokupni proces kapitalističke proizvodnje*, Izdao Fridrich Engels [1894], preveo Moša Pijade, t. 23, Beograd, 1977, Drugi deo. Sedmi odeljak. Dohoci i njihovi izvori. Glava četrdeset osma. Trojni obrazac, 677-691, s. 687. У неколико наврата, и овај писац се укључио у дискусију која се води поводом овог места из *Капитала* III. В. Љубомир Кљакић: „Тројни образац“ *Карла Маркса* „у коме су обухваћене све тајне друштвеног процеса производње“ и овај „зачарани, изврнути и на главу постављени свет“, рад представљен на међународној конференцији *Маркс и марксизам(ми) – 200 година касније/ Marx and Marxism(s) 200 years on*, Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци, 26-27. септембар 2018.; исти, *Карл Маркс и језгро моћи корпоративне дистопије*, рад представљен на конференцији *Поглед са левице-поглед на левицу: Историјска перспектива и хоризонт сагледавања савремене левице. Научни дијалог поводом двеста година од рођења Карла Маркса*, Институт за политичке студије, Београд, 12-13. децембар 2018...

18 Валтер Бењамин: *Капитализам као религија*; скица коју је Бењамин написао 1921. као нацрт за критику *Протестантске етике и духа капитализма* Макса Вебера, књиге објављене исте године; ову планирану студију Бењамин није написао; класификована као *Фрагмент 46*, скица је остала у Бењаминовој рукописној заоставштини све до 1985. године када је први пут објављена у шестом од укупно четрнаест томова *Зборника* његових радова - Walter Benjamin, *Gesammelte Schriften*, 1-14, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1985, “Kapitalismus als Religion,” in *Gesammelte Schriften*, 6:100. *Капитализам као религија* овде се наводи у преводу на српски језик - Walter Benjamin: *Kapitalizam kao religija* (1921), preveo: Aleksa Golijanin, Anarhistička biblioteka, Anti-Copyright, anarhija-blok 45.net Izen.com, Beograd 2010. Последњих година, нарочито после 2008, бројни аутори разматрали су и разматрају Бењаминов *Фрагмент 46*, па тако и овај писац. Видети, Љубомир Кљакић: *Капитализам као религија. Становиште Валтера Бењамина из 1921. и његова актуелност*, 17. Филозофска школа Felix Romuliana, Зајечар, 25-28. август 2016, исти, *Капитализам као религија. Становиште Валтера Бењамина*, 17. Филозофска школа Felix Romuliana у Зајечару, Циклус „Научни скупови“, Трећи програм Радио Београда, четвртак, 06. октобар 2016, 22:10 - 23:00; исти, *Капитализам као религија. Схватање Валтера Бењамина*, предавање, Дом културе Студентски град (ДКСГ), Трбина Форума (циклус *Актуелност тумачења капитализма*), среда, 18. јануар 2017.

19 Реплика коју у америчком акционом вестерну *Седам величанствених*, *The Magnificent Seven* из 2016 – Антоан Фуку, режиа, Ник Пицолато и Ричард Винк, сценарио – изговара главни негативни лик, “разбојник барон”, “robber baron”, бескрупулозни плутократа, убица, пљачкаш и тиранин Бартоломеј Бог, Bartholomew Bogue, док 1879, због отимања тамошњих рудника злата и тоталне експлоатације свих становника Ружичастог Потока, Rose Creek, малог града на америчкој граници успоставља контролу над тим местом. Овај вестерн снимљен је у част *Седам самураја*, класичног филма Акира Куросаве из 1954. и по његовом наративном предлошку. У *Седам величанствених* изграју Дензел Вашингтон, Крис Прат, Етан Хоук, Мануел Гарсија-Руго и други – *The Magnificent Seven* (2016), <https://www.imdb.com/title/tt2404435/>, *The Magnificent Seven* (2016 film), Wikipedia, [https://en.wikipedia.org/wiki/The_Magnificent_Seven_\(2016_film\)...](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Magnificent_Seven_(2016_film)...)

4. „Капитал... ради на свом властитом укидању као облик који господари производњом.“²⁰

Реч је о базичним постулатима политичке економије данашње виртуелне реалности данашњег зачараног света и контролисане перцепције која га одржава.²¹ Наравно, повест

20 Karl Marx, Feidrich Engels: *Dela* (MED), 1- 46, исто; Karl Marx: *Osnovi kritike političke ekonomije* (*Rukopis iz 1857 - 1858*), превели: Branko Petrović, Gajo Petrović, Moša Pijade, predgovor: Gajo Petrović, (19) VII-XX, 19-20, Beograd, 1979, 20, „Drugi deo [Odeljak 11. [Strojevi i nauka u službi kapitala]]“, 69. У рецентним друштвеним наукама и расправима које се инспирисане овим местом из Марксовог дела воде о крају капитализма, *Одељак 11* назива се још и *Фрагмент о машини*. Видети, Љубомир Кљакић: *Општи ум-General Intellect* Карла Маркса и *Клатно Умберта Ека у свету корпоративне дистопије*, саопштење, 16. међународна филозофска школа Felix Romuliana, Зајечар, 29-30. август 2015; исто, предавање, Трибина Форума ДК Студентски град, ДКСГ, 30. новембар 2015, видео запис, <https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=OsqygdhGpfY>; објављено: е-издање, Academia.edu, https://www.academia.edu/20015081/Љубомир_Кљакић_ОПШТИ_УМ_-_GENERAL_INTELLECT_KARLA_MARKSA_I_KLATNO_UMBERTA_EKA_U_SVETU_KORPORATIVNE_DISTOPIJE; штампано, *Национални интерес*, XI, vol. 24, No. 3, 2015, 163-188; *Међународна филозофска школа Felix Romuliana. Зборник радова 2007-2025*, приредили Јован Бабић, Слободан Дивјак, Зајечар 2015, 628-652; *Дух полемике у филозофији - Говори Љубомир Кљакић*, [саопштење *Општи ум-General Intellect* Карла Маркса и *Клатно Умберта Ека*.... аудио запис], Циклус *Научни скупови*, 16. Филозофска школа Felix Romuliana у Зајечару (29-30. август 2015), Трећи програм Радио Београда, петак, 06. мај 2016; исти, *Универзални картел, крај капитализма и Четврта револуција. Прилог за расправу о империјализму светског поретка корпоративне дистопије*, рад представљен на панел расправи *Стари и нови колонијализам*, Секција за истраживање социјалних покрета, Српско социолошко друштво, ССД, Београд, 10. мај 2016, http://www.ssd.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=552:2016-05-29-14-55-47&catid=35:2011-12-11-16-36-13&Itemid=41; исти, *Универзални картел и крај капитализма, предавање*, Трибина Форума (циклус *Промене у савременом капитализму*) ДК Студентски град, ДКСГ, 19. септембар 2016...

21 Видети, Oldus Haksli: *Ponovo u vrlom novom svetu*, 1958, превео Miroslav Budimir, Mediteran Publishing d.o.o., Novi Sad, 2015; Jirgen Habermas: *Javno mnjenje. Istraživanje u oblasti jedne kategorije građanskog društva*, 1962, Kultura, Beograd, 1969; Franz Borkenau: *Prelazak s feudalne na građansku sliku sveta. Studije o povesti filozofije manufakturnog perioda*, 1980, превели Olga Kostrešević, Danilo N. Basta, Vladimir Premec, Mladen Kozomara, Leon Kojen, Hotimir Burger - *Historizam Franza Borkenaua*, pogovor, IC Komunist, Beograd, 1983; Edward S. Herman and Noam Chomsky: *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*, исто; Александар Зиновјев: *Запад. Феномен западњаштва*, 2002, превео Мирослав Ивановић, Наш дом-Аге d'homme, Београд-Lausanne, Београд, 2002; Владимир Волков: *Дезинформација. Од Тројанског коња до Интернета*, 1998, превео Живота Ивановић, Наш дом-Аге d'homme, Београд-Lausanne, Београд, 2005; Nicholas J. Cull, David Culbert, David Welch: *Propaganda and Mass Persuasion. A Historical Encyclopedia, 1500 to the Present*, ABC-CLIO, Inc., Santa Barbara, CA, 2003; Сергеј Кара-Мурза: *Манипулација свеићу*, I-II, превела Сава Росић, Преводилачка радионица Росић - Никола Пашић, Београд, 2008; *Preispićivanje prošlosti i istorijski revizionizam. (Zlo)upotrebe istorije Španskog građanskog rata i Drugog svetskog rata na prostoru Jugoslavije*, priredio Milo Petrović, Udruženje Španski borci 1936-1939 i Fakultet političkih nauka, Beograd, 2014; Слободан Вуковић: *Етика западних медија. Антисрпска пропаганда и „хуманитарна“ интервенција*, Издавачка књијарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци-Нови Сад, Нови Сад, 2014; *Bilans stanja. Doprinos restauraciji kapitalizma u Srbiji*, priredili Darko Vesić, Miloš Vuković-Jadžić, Vladimir Simović, Centar za politike emancipacije, Beograd, 2015; *Politička elita u Srbiji u periodu konsolidacije kapitalističkog poretka*, priredio Mladen Lazić, Gigoja, Beograd,

данашњег зачараног свет и његове политичке економије много је старија од њега самог. Као што је то већ речено, (и) овде заправо имамо посла са читавом записаном историјом. Зато се (и) у овом раду инсистира на чињеници да сваки зачарани свет, свака структура власти и моћи, сваки облик доминације, експлоатације и субјугације током историје – од првобитног робовласништва хидрауличких империја до данашњег прекарног ропства и робовласништва корпоративне дистопије – почива на истим општим догмама контролисане перцепције и ортодоксији њене виртуелне реалности.

Отуда и за данашње структуре власти и моћи важи онај Платонов питагоровачки закључак о карактеру сваке државне управе, који је Платон формулисао у свом чувеном Седмом писму из године 353. п.н.е:

„На крају сам увидео да је у свим садашњим државама управа у целини рђава, јер је стање њихових закона готово непоправљиво, без неке изванредне интервенције у срећним околностима.“ (курзив, Љ.К.)²²

На истом месту, у наставку Седмог писма, Платон, каже још и то да је „нарочито, дрско незнање“ оно „у коме, подједнако за све људе, лежи корен свих зала.“²³ Следствено, може се основано закључити да је за Платона „нарочито, дрско незнање“ такође корен и за чињеницу што је „у свим садашњим државама управа у целини рђава.“²⁴

Када је године 1932, петнаест векова после Платона, Расел анализирао различите облике ортодоксије – односно догматичности, односно облика оне редукације универзума на партикуларне, парохијалне и затворене светове који се током

2016; Слободан Вуковић: *Срби у наративу Запада. „Хуманитарна“ НАТО интервенција*, I-II, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци-Нови Сад, Нови Сад, 2018; такође, од аутора овог рада, Љубомир Кљакић: *Језик корпоративне дистопије*, саопштење, 22. крушевачка филозофско-књижевна школа, Крушевац 24 - 26. јун 2010; емитовано, Трећи програм Радио Београда, 21. јул 2010; исти, *Империја и њена пропаганда*, предавање, Трибина Фонда Слободан Јовановић, Коларчева задужбина, 28. април 2011, интегрални видео запис, YouTube, www.youtube.com/watch?v=eKkjZoGwxRY; исти: *Криза. Корисни идиоти и колапс Србије*, Печат- Фонд Слободан Јовановић, Београд, 2011...

22 Платон: *Писма*, I-XIII, 366, 360, 357, 353, 352. п.н.е., превели Ксенија Марицки Гађански, Иван Гађански, предговор *Платонов политички буквар* Иван Гађански, Рад, Београд, 2001, 39.

23 Платон: *Писма*, исто, 53.

24 Платон: *Писма*, исто, 53.

историје оспољавају као репресивни пореци контролисане перцепције и зачарани светови – дошао је до практично истог закључка као и Платон:

„Ортодоксија је гроб за интелект, без обзира на то шта ортодоксија може бити. У том погледу ортодоксија радикална није ништа боља од оне реакционара.“ (курзив, Љ.К.)²⁵

Разуме се, Расел никако није усамљен у овој ствари. Управо је супротно. Филозофија, књижевност и наука – велика дела филозофије, књижевности и науке – то уверљиво показују од самог свог „почетка“ у историји.

Да се структуре доминације, експлоатације и субјугације са њиховим халуцинантним светом илузија и привида заиста овековече до краја времена, током читаве историје, спречава и онемогућава потенцијал људске слободе, што значи потенцијал слободне људске свести, имагинације, креативности, знања и слободног критичког мишљења – дакле, критика зачараног света и његових халуцинација, илузија и привида. Ова критика утемељена је на ономе што људи виде, осећају, знају и чега се сећају, на личном и заједничком непосредном искуству. Критика је трагање за истином о властитом свету и властитом животу.

Историја критике, односно историја слободног креативног и критичког мишљења – филозофија, наука, музика, сликарство и друге уметности, целокупни фонд светске књижевности – у свакој од својих историјских секвенци ово уверљиво документује: Хомер, Данте Алигијери, Виљем Шекспир, Франсоа Рабле, Мигел де Сервантес Сааведра, Ђордано Бруно... Доситеј Обрадовић, Вук Караџић, Петар Петровић Његош, Никола Тесла, Иво Андрић...

Исто тако, историја слободног креативног и критичког мишљења уверљиво показује да је овде реч о личностима... који су носиоци потенцијала слободне људске свести, имагинације, креативности и слободног критичког мишљења за читаво човечанство. То су они људи који кроз генерације спречавају

25 Bertrand Russell: *Education and the Social Order (Education and the Modern World)*, George Allen & Unwin, Ltd., London, 1932, наведено према *The Bertrand Russell Dictionary of Mind, Matter & Morals*, Edited with an Introduction by Lester E. Denonn, A Citadel Press Group, New York, 1993, p. 171.

самоуништење. Захваљујући њима човечанство је опстало. У друштву са другим великим мислиоцима, драгоцене увиде у овој ствари оставио нам је Димитрије Митриновић.²⁶

„Моје вјерују формулисао је Димитрије Митриновић...“, каже Владимир Дедијер.²⁷

Београд, мај - јун 2019. и март - мај 2020.

Напомена. Главне идеје ове расправе представљене су 21-22. јуна 2019, у Крушевцу, током заседања 30. Крушевачке филозофско-књижевне школе: Прожимање филозофских и књижевних идеја. Тридесет година рада Крушевачке филозофско-књижевне школе. У овом облику, интегрални текст расправе приређен је за зборник радова са тог скупа.

ЛИТЕРАТУРА

Борисављевић Милутин, *Златни пресек и други есеји*, избор и предговор др Зоран Маневић, Српска књижевна задруга (СКЗ), Београд, 1998.

Волков Владимир, *Дезинформација. Од Тројанског коња до Интернета*, 1998, превео Живота Ивановић, Наш дом-Age d'homme, Београд-Lausanne, Београд, 2005.

26 Димитрије Митриновић: *Сабрана дјела*, I-III, приредио и коментар написао Предраг Палавестра, Свјетлост, Сарајево, 1990; Јован Скерлић: *Историја српске књижевности*, 1914, Просвета, Београд, 1967, 476; Vladimir Dedijer: *Sarajevo 1914*, I-II, 1964, 1965, Prosveta, Beograd, 1978; Predrag Palavestra: *Književnost Mlade Bosne*, Svjetlost, Sarajevo, 1965; Predrag Palavestra: *Dogma i utopija Dimitrija Mitrovića. Počeci srpske književne avangarde*, Slovo ljubve, Beograd, 1977; Предраг Палавестра: *Догма и утопија Димитрија Митриновића. Почетци српске књижевне авангарде*, друго, поправљено и допуњено издање, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2003; такође, од аутора овог рада, Љубомир Кљакић: *Велика слика. Ритам структуре, ритам промене. Прилог методологији постављања велике слике. Случај Димитрије Митриновић. Нека отворена питања истраживања културне еволуције. Случај Балкан*. Електронски часопис *Kritika etc.* – <http://www.edu/~kritika/KRITIKAe>, на страници <http://www.ac.wvu.edu/~kritika/Velika1.pdf>, постављено 6. јуна 2000, било доступно до краја 2003, када је *Kritika etc.* укинута, а њен садржај трајно избрисан; *Велика слика. Прилог методологији постављања велике слике. Случај Димитрије Митриновић...*, интегрално, часопис *Књижевност*, бр. 5-6, 643-666, и бр. 7-8-9, 865-889, Београд 2000; *Велика Слика. Ритам структуре, ритам промене. Прилог методологији постављања велике слике. Случај Димитрије Митриновић...*, у *Balkan kao evropski region*, зборник текстова 10 аутора, приредио Јован Теокаревић, Institut za evropske studije, Beograd 2004, str. 57-102.

27 Milo Gligorijević: *Rat i mir Vladimira Dedijera*, 1985, Narodna knjiga, Beograd, 1986, 257.

Вуковић Слободан, *Етика западних медија. Антисрпска пропаганда и „хуманитарна“ интервенција*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци-Нови Сад, Нови Сад, 2014.

Вуковић Слободан, *Срби у наративу Запада. „Хуманитарна“ НАТО интервенција*, I-II, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци-Нови Сад, Нови Сад, 2018.

Димитријевић Хаџи Т. (Тодор), *Писменост Академије нака*, Књига I, Штампарија „Привредни преглед“, Београд, 1936.

Кљакић Љубомир, *Студије будућности 1987-2004*, (1-274), Библиотека Демократија, Народна књига-Алфа, Београд, 2005.

Кљакић Љубомир, *Општи ум-General Intellect Карла Маркса и Клатно Умберта Ека у свету корпоративне дистопије*, саопштење, 16. међународна филозофска школа Felix Romuliana, Зајечар, 29-30. август 2015; исто, предавање, Трибина Форума ДК Студентски град, ДКСГ, 30. новембар 2015, видео запис, <https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=Osqyg-dhGpfY>; објављено: е-издање, Academia.edu, ://www.academia.edu/20015081/Љубомир_Кљакић_ОПШТИ_УМ_-_GENERAL_INTELLECT_КАРЛА_МАРКСА_И_КЛАТНО_УМБЕРТА_ЕКА_У_СВЕТУ_КОРПОРАТИВНЕ_ДИСТОПИЈЕ; штампано, *Национални интерес*, XI, vol. 24, No. 3, 2015, 163-188.

Кљакић Љубомир, *Мета-простор кризе и мета-политика обесправљених*, У: *Стратегије развоја и економске сарадње малих земаља у условима глобализације и регионалних интеграција*, у организацији Академије наука и умјетности Републике Српске, АНУРС и Српске академије наука и уметности, САНУ, Бања Лука 16-17. новемабр 2017; објављено, Радио Београд, Трећи програм, два дела, 12-13. април 2018; часопис *Национални интерес*, год. XV, vol. 35, Београд, бр. 2/2019, 109-133, исти, *Мета-простор кризе и мета-политика обесправљених у Развој малих земаља у условима глобализације* (1-788), Зборник радова [са горе наведеног научног скупа], Академија наука и умјетности Републике Српске. Научни скупови. Књига XLVII. Одјељење друштвених наука. Књига 42, Редактори: академик Часлав Оцић, САНУ, проф. др Рајко Томаш, дописни члан АНУРС, Бања Лука, 2019, 571-588.

Кљакић Љубомир, *Велика слика. Ритам структуре, ритам промене. Прилог методологији постављања велике слике. Случај Димитрије Митриновић. Нека отворена питања истраживања културне еволуције. Случај Балкан*. Електронски часопис *Kritika etc.* – <http://www.edu/~krtitika/KRITIKAe>, на страници <http://www.ac.wvu.edu/~kritika/Velikas1.pdf>, постављено 6. јуна 2000, било доступно до краја 2003, када је *Kritika etc.* укинута, а њен садржај трајно избрисан.

Митриновић Димитрије: *Сабрана дјела*, I-III, приредио и коментар написао Предраг Палавестра, Свјетлост, Сарајево, 1990;

Предраг, *Догма и утопија Димитрија Митриновића. Почети српске књижевне авангарде*, друго, поправљено и допуњено издање, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2003.

Платон, *Писма*, I-XIII, 366, 360, 357, 353, 352. п.н.е., превели Ксенија Марицки Гађански, Иван Гађански, предговор *Платонов полтички буквар* Иван Гађански, Рад, Београд, 2001, 39.

Berlin Isaija, *Ћетири есеја о слободи*, 1969, пределе Vesna Danilović i Slavica Miletić, Biblioteka Sazvežđa, NOLIT, Beograd, 1992.

Bloch Ernst, *Princip nada*, I-III, 1959, предео Hrvoje Šarinić, predgovor Gajo Petrović, redaktor Ljubomir Tadić, Naprijed, Zagreb, 1981.

Bom Dejvid, *Uzročnost i slučajnost u savremenoj fizici*, 1957, предео dr Đorđe Živanović, Biblioteka Sazvežđa, Nolit, Beograd, 1972.

Borkenau Franz, *Prelazak s feudalne na građansku sliku sveta. Studije o povesti filozofije manufakturnog perioda*, 1980, превели Olga Kostrešević, Danilo N. Basta, Vladimir Premec, Mladen Kozomara, Leon Kojen, Hotimir Burger - *Historizam Franza Borkenaua*, pogovor, IC Komunist, Beograd, 1983.

Buckminster Fuller R. in collaboration with Applewhite E. J.: *Synergetics. Explorations in the Geometry of Thinking*, Macmillan Publishing Co. Inc. New York, 1975, 1979.

Cohn Norman, *The Pursuit of the Millenium. Revolutionary Millenarians and Mystical Anarchists of the Middle Ages*, 1957, Pimlico. Random House, London, 2004.

Devlin Keith, *Finding Fibonacci. The Quest to Rediscover the Forgotten Mathematical Genius Who Changed the World*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, UK, 2017.

Devlin Keith, *The Language of Mathematics. Making the Invisible Visible*, 1998, W. H. Freeman and Company, New York, 2000.

Edmondson C. Amy, *A Fuller Explanation: The Synergetic Geometry of R. Buckminster Fuller*, Birkhauser Boston, Inc. Cambridge, MA, 1986.

Florenski Pavel, *S one strane vizije, 1904-1905-1915*, izabrala i prevela Nada Uzdac, Službeni glasnik, Beograd, 2008.

Gika Matila, *Filozofija i mistika broja*, 1952, prevod i predgovor Branimir Šešelja, Književn zajednica Novog Sada, Novi Sad, 1987.

Gligorijević Milo, *Rat i mir Vladimira Dedijera*, 1985, Narodna knjiga, Beograd, 1986, 257.

Habermas Jirgen, *Javno mnenje. Istraživanje u oblasti jedne kategorije građanskog društva*, 1962, Kultura, Beograd, 1969.

Hajzenberg Verner, *Fizika i metafizika*, 1969, prevela Vera Stojić, Biblioteka Sazvežđa, nolit, Beograd, 1989.

Keats Jonathon, *You Belong to the Universe. Buckminster Fuller and the Future*, Oxford University Press, New York, 2016.

Koruga Djuro, Hameroff Stuart, Withers James, Loutfy Rauulf, Sundereshan Malur, *Fullerene C60. History, Physics, Nanobiology, Nanoteshnology*, North-Holland, Amsterdam - London - New York - Tokyo, 1993.

Krammer Heinrich & Sprenger James, *Malleus Maleficarum* [уобичајено се преводи као *Веутичју чекић*, *Чекић за веутице*], 1486, Translated from the Latin by Montague Summers, Introductions by Dennis Wheatley, Montague Summers, [first published 1928], Arrow Books Ltd., London, 1973.

Kun Tomas, *Struktura naučnih revolucija*, 1962, prevod i predgovor Staniša Novaković, Biblioteka Sazvežđa, Nolit, Beograd, 1974.

Livio Mario, *The Golden Ratio. The Story of Phi, the World's Most Astonishing Number*, Broadway Books, New York, 2003.

Livio Mario, *The Equation That Couldn't Be Solved. How Mathematical Genius Discovered the Language of Symmetry*, Simon & Schuster, New York-London-Toronto-Sydney, 2006.

Livio Mario, *Is God A Mathematician*, Simon & Schuster, New York-London-Toronto-Sydney, 2019.

López-Pérez Daniel, editor with contributions by Zaera-Polo Alejandro and Allen Stan: *R. Buckminster Fuller - World Man*, Princeton University School of Architecture and Princeton Architectural Press, New York, 2014.

Lucas Scott, *The Betrayal of Dissent. Beyond Orwell, Hitchens and the New American Century*, Pluto Press, London - Sterling, VA, US, 2004.

Marić Zvono, *Ogled o fizičkoj realnosti*, Biblioteka Sazvežđa, Nolit, Beograd, 1986.

Marx Karl, Engels Fridrich, *Dela*, MED, 1- 46, Institut za međunarodni radnički pokret - Prosveta, Beograd 1968-1979.

Marx Karl, *Kapital. Kritika političke ekonomije*, Treći tom, Knjiga III, *Celokupni proces kapitalističke proizvodnje*, Izdao Fridrich Engels [1894], preveo Moša Pijade, t. 23, Beograd, 1977, Drugi deo. Sedmi odeljak. Dohoci i njihovi izvori. Glava četrdeset osma. Trojni obrazac, 677-691, s. 687.

McCabe Joseph, *A Biographical Dictionary of Ancient, Medieval, and Modern Freethinkers*, Haldeman-Julius Publications, Girard, Kansas, 1945, re-publish, Literary Licensing LLC, Whitefish, MT (Montana), 2013, доступно: www.Abika.com, The SecularWeb, https://infidels.org/library/historical/joseph_mccabe/dictionary.html.

Nort Vajthed Alfred, *Nauka i moderni svet*, 1953, preveo Aleksandar I. Spasić, Biblioteka Sazvežđa, Nolit, Beograd, 1976.

Oldus Haksli, *Ponovo u vrlom novom svetu*, 1958, preveo Miroslav Budimir, Mediteran Publishing d.o.o., Novi Sad, 2015.

Rakić Lj., Raković D., Koruga Đ. i Marjanović A. - urednici, Samosvest Univerzuma. Argumenti za jednu kosmologiju svesti, u *Svest: naučni izazov 21. veka. Zbornik radova sa ECPD seminara 27-28. septembra 1996*, ECPD (Evropski centar za mir i razvoj Univerziteta za mir Ujedinjenih nacija), Beograd 1996, str. 47-56.

Raković D., Koruga Đ. – urednici, Samosvest prve civilizacije. *Slučaj božanstvenih Pelazga sa Balkana*, u, *Svest, naučni izazov 21. veka*, ECPD i Čigoja, Beograd 1996, 3-24.

Rasel Bertrand, *Istorija Zapadne filozofije*, 1945, prevela Dušanka Obradović, predgovor Jovan Hristić, Karijatide. Filozofska biblioteka, IŠP Kosmos (CO Saveza gluvih Jugoslavije), Beograd 1962, 49.

Russell Bertrand, *Power: A New Social Analysis*, 1938, Routledge Classics, Routledge, London - New York, 2004.

Russell Bertrand, *Education and the Social Order (Education and the Modern World)*, George Allen & Unwin, Ltd., London, 1932, наведено према *The Bertrand Russell Dictionary of Mind, Matter & Morals*, Edited with an Introduction by Lester E. Denonn, A Citadel Press Group, New York, 1993, p. 171.

Sife Čarls, *Nula. Istorija opasnih ideja*, 2000, prevela Slađana Milinković, Stylos, Novi Sad, 2007.

Šekspir Viljem, *Celokupna dela*, 1-6, priredili: Borivoje Nedić, Živojin Simić, BIGZ, Narodna knjiga, Nolit, Rad, Beograd 1978, knj. 4, čin I, scena V, str. 43; čin I, scena V, str. 44; čin II, scena II, str. 58.

Volerstin Imanuel, *Moderni svetski sistem (1-4)*, I-II, preveo Slobodan Divjak, predgovor Ljubomir Kljakić - *Magnum opus Imanuela Volerstina (I, IX - XXII)*, CID, Podgorica, 2012.

Werber Eugen, *Kršćanstvo prije Krista?*, Liber, Zagreb, 1972.

Wheeler Joseph Mazzini, *A Biographical Dictionary of Free-thinkers of All Ages and Nations*, 1889, Kessinger Publishing LLC, Rare Reprints, Whitefish, MT (Montana), 2007.

Wolfram Stephen, *A New Kind of Science*, Wolfram Media, Inc., Champaign, IL, USA, 2002.

Yates Frances A., *Giordano Bruno and the Hermetic Tradition*, Routledge and Kegan Paul, London, 1964.*

* Овај рад је примљен 12. маја 2020. године, а прихваћен на састанку Редакције 15. септембра 2020. године.